

COĞRAFIYA

KİÇİK QAFQAZIN PLEYSTOSEN ƏSRİNİN TƏBİİ ŞƏRAİTİ

M.A.MÜSEYİBOV, B.C.ƏLƏSKƏROV, M.Q. KƏRİMOV

Bakı Dövlət Universiteti

Kiçik Qafqazın pleystosendəki təbii şəraitinə, bitki örtüyünə dair bəzi araşdırmalar Ə.V.Məmmədov, B.C.Ələskərov (1988, 2002), E.N.Tağıyeva (1985) tərəfindən aparılmışdır. Lakin bu vaxta qədər bu ərazidə pleystosenin ayrı-ayrı əsrlərinə həsr olunmuş işlər lazımi səviyyədə aparılmamışdır. Təqdim olunmuş məqalədə müəlliflər həmin məsələnin geniş təhlilini vermişlər.

Aparılmış kompleks tədqiqatlar (polinoloji, paleozooloji, geomorfoloji, arxeoloji və s.) göstərir ki, Azərbaycanın digər ərazilərinə nisbətən Kiçik Qafqazın pleystosendəki təbii şəraiti daha əlverişli olmuşdur. Buna görə də, ən qədim insan düşərgələri (Azıx, Tağlar, Damcılı, Daşsalahlı) bu regionda cəmləşmişdir. Qədim insanların Kiçik Qafqaz ərazisində məskunlaşmasının əsas səbəbi, bir tərəfdən buranın relyefinin olduqca əlverişli olması, digər tərəfdən Kiçik Qafqazın ərazisində, xüsusi ilə dağlıq ərazilərində əhəng daşlarının geniş yayılması ilə əlaqədar olaraq çoxsaylı karst mağaraları formalaşmışdır ki, bunlar da təbiidir ki, paleolit insanların nəzər-diqqətini cəlb etməyə bilməzdi. Eyni zamanda pleystosenin buzlaşma əsrlərində Böyük Qafqaza nisbətən Kiçik Qafqazın ərazisi buzlaşmalara daha az məruz qalmışdır. Bunun səbəbi Kiçik Qafqazın hipsometrik vəziyyəti, silsilələrin yamaclarının az meyilliliyi, qar və buzlaq sürüşmələrinin məhdud olması və bütün bunlarla əlaqədar olaraq zəngin bitki və heyvanat aləminin formalaşması olmuşdur.

Kiçik Qafqaz təbii vilayətinin pleystosendəki şəraitinin bərpası ərazidəki mağara çöküntüləri ilə yanaşı, müxtəlif bölgələrdən çıxarılmış pleystosen çöküntülərinin palinoloji tərkibinin təhlilinə əsasən aparılmışdır.

Alt pleystosenə aid ən səciyyəvi kəsilişlər Azıx mağarası, Füzuli, Soltanlı və Rüstəm Əliyev (Gədəbəy rayonu) kəsilişləri əsasında aparılmışdır. Qeyd olunan kəsilişlərin alt hissəsinin palinoloji tərkibindən təyin olunmuş bitki qalıqlarından tozağacı, cırtıdan tozağacı, bədmüşk, iynəyarpaqlı ağaclarının üstünlük təşkil etməsi sübut edir ki, erkən pleystosenin əvvəlində (Türkən əsri) Kiçik Qafqazın ərazisində soyuq iqlim şəraiti, yüksək dağlıq ərazilərində buzlaşma hökm sürmüşdür. Bu əsrdə soyuq iqlim şəraitinin mövcud olmasını, həmçinin Azıx mağarasının alt pleystosen çöküntülərindən aşkar olunmuş heyvan qalıqları (mağara ayısı, mağara kaftarı, canavar və s.) sübut

edir. Erkən pleystosen (Türkən əsri) əsrinin bitki və heyvanat qalıqları sübut edir ki, bu zaman Kiçik Qafqazın dağlıq ərazilərində (2000 m-dən yuxarı) buzlaqlar mövcud olmuşdur. 1200-2000 m yüksəklikdə subalp və alp bitkiləri (ot örtüyü), 800-1200 m yüksəklikdə tozağacı və iynəyarpaqlılar, daha aşağıda (Gəncə-Qazax, Naftalan, Qarabağ düzlüklərində enliyarpaqlı meşə (palıd, vələs, fısdıq və s.) örtüyü və ayrı-ayrı bölgələrdə çöl landşaftı mövcud olmuşdur.

Erkən pleystosenin əvvəlində (Bakı əsri) Kiçik Qafqazın ərazisində növbəti iqlim dəyişilmələri baş verir. Deyilənləri yuxarıda qeyd olunan kəsilişlərin orta hissəsindən götürülmüş nümunələrin palinoloji tərkibi sübut edir. Əksər kəsilişlərdən götürülmüş nümunələrin palinoloji tərkibində tozağacı, cırtıdan tozağacı, tamamilə sıradan çıxır, iynəyarpaqlılar və bədmüşk ağaclarının faizi kəskin aşağı düşür. Əksinə, fısdıq, vələs, ağcaqayın, cökə, palıd və s. ağaclardan ibarət olan enliyarpaqlı meşə örtüyü daha geniş yayılır. Ot bitkilərinin də tərkibində dəyişikliklər müşahidə olunur. İlk növbədə, ot bitkilərinin ümumi faizi (46,5%) azalır. Əksinə, ağac bitkiləri çoxalır. Ot bitkilərinin tərkibində taxılkimilər, gicitkan, bənövşəkimilər, efedra, tərəçicəklilərin faizi üstünlük təşkil edir. Kol bitkilərindən zirinc, itburnu, dağətəyi bölgələrdə nar kolları üstünlük təşkil edir.

Bitki örtüyünün tərkibi göstərir ki, Bakı əsrinin əvvəlində Kiçik Qafqazın ərazisində iqlim şəraiti indiki iqlim şəraitinə nisbətən isti olmuşdur. Orta yanvar temperaturu indikindən 1,5-2°C yüksək (alçaq dağlıqda) olmuş, orta iyul temperaturu +25°C, illik yağıntı 1200-1500 mm-təşkil etmişdir.

Alt pleystosen kəsilişlərinin üst qatının palinoloji tərkibinin təhlili yenidən ciddi dəyişilmələrə məruz qalır. Götürülmüş nümunələrin əksəriyyətinin palinoloji tərkibində ot bitkilərinin faizi üstünlük təşkil edir (56,8%). Ağac bitkilərinin ümumi faizinin (43,2%) azalması ilə yanaşı, onların tərkibi də dəyişmişdir. Əksər nümunələrdə tozağacı (20%) cırtıdan tozağacı (10-12%), bədmüşk ağacı (11%), iynəyarpaqlılar (küknar, şam, ardıc) birlikdə 16,5% təşkil edir. Fısdıq, vələs, ağcaqayın, palıd və s. birlikdə 20-22% təşkil edir. Bitki örtüyünün tərkibinin belə dəyişməsi göstərir ki, erkən pleystosenin (Bakı əsri) sonunda Kiçik Qafqazın ərazisində kəskin soyuqlaşma (buzlaşma) baş vermişdir. Buna uyğun olaraq bitki örtüyü tərkibində soyuq iqlim şəraitinə uyğunlaşmış tozağacı, cırtıdan tozağacı, iynəyarpaqlılar üstünlük təşkil etmişdir.

Bakı əsrinin buzlaşmasından sonra Xəzər əsrinin birinci yarısında Kiçik Qafqazın ərazisinin iqlim şəraitində ciddi dəyişmələr-istiləşmələr baş vermişdir. Ərazidə Bakı buzlaşması zamanı geniş yayılmış tozağacı, karlıq tozağacı, qütb söyüdü, bəzi iynəyarpaqlılar və s. Xəzər əsrinin birinci yarısında bitki örtüyü sırasından çıxır və həmin bitki növləri isti rütubətli iqlim şəraitinə uyğunlaşmış bitkilərlə (fısdıq, vələs, cökə, ağcaqayın, palıd, göyrüş, yabanı alma, armud, qoz, fırdıq və s.) əvəz olunur.

Xəzər əsrinin birinci yarısında iqlim şəraitinin rütubətli olması ilə əlaqədar olaraq meşə örtüyü nəinki orta və alçaq dağlıq əraziləri, hətta Gəncə-Qazax, Naftalan, Qarabağ düzlərinin çox hissəsini örtmüşdür. Ərazidə isti və rütubət sevən bitki örtüyünün belə geniş paylanması sübut edir ki, Xəzər əsrinin birinci yarısında Kiçik Qafqazın

alçaqdağlıq və dağətəyi ərazilərində orta iyul temperaturu müasir temperaturdan (22-25°C) fərqlənməmişdir. Lakin orta yanvar temperaturdan xeyli yüksək (müsbət 2-4°C) olmuşdur. Hazırda həmin ərazilərin orta yanvar temperaturu 0- -2°C arasında dəyişir. İllik yağıntının miqdarı 500-1000 mm təşkil etmişdir. Hazırda həmin ərazilərdə il ərzində 300-500 mm yağıntı düşür.

Xəzər əsrinin bu istiləşmə mərhələsi Rus düzənliyinin Lixvin buzlaşma mərhələsinə uyğun gəlir.

Xəzər əsrinin ikinci yarısında Kiçik Qafqazın ekoloji şəraiti kəskin dəyişir, növbəti planetar soyuqlaşma baş verir. Fiziki-coğrafi şərait kəskin dəyişilmələrə uğrayır. Kiçik Qafqazın yüksək dağlıq ərazilərində (2000 m-ən yuxarı) növbəti uzun müddətli buzlaşma baş verir. Bu soyuqlaşma nəticəsində bitki örtüyü kəskin dəyişir. Şaquli zonallıq pozulur, meşənin yuxarı sərhəddi 1000-1200 m aşağı düşür. 2000 m-dən yuxarıda nival buzlaq qurşağı formalaşır. 1200-2000 m yüksəklikdə subalp və alp çəmənliyi, ondan aşağıda isə tozağacı, karlıq tozağacı, qütb söyüdü və iynəyarpaqlılardan ibarət meşə örtüyü formalaşır.

Gəncə-Qazax, Naftalan, Qarabağ düzənliyində palıd, qarağac, ağ qovaq, söyüd, tozağacı növlərindən ibarət meşə örtüyü, çay dərələrində isə tuqay meşələri formalaşır. Bütün bu göstəricilər Azıx mağarası Xəzər yaşlı çöküntülərindən, çay terrasları kəsilişləri tərkibindən götürülmüş nümunələrin palinoloji tərkibindən aşkar edilmiş bitki spor-tozcucuları əsasında müəyyən edilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, üst Xəzər çöküntülərinin palinoloji tərkibindəki əksəriyyət nümunələrdə ot bitkilərinin (efedra, gicitkan, bənövşəkimilər, yovşan, yonca, kəklikotu və s.) üstünlük təşkil etməsi göstərir ki, Kiçik Qafqazın düzənlik ərazilərində meşə örtüyü ilə yanaşı geniş ərazilərdə çöl landsaftları da mövcud olmuşdur.

Palinoloji tədqiqatlar əsasında düzənlik və alçaqdağlıq ərazilərin iqliminin bərpası göstərir ki, həmin ərazilərin orta yanvar temperaturu mənfi 4-7°C, iyul temperaturu 15-16°C, orta illik temperatur 4-6°C olmuşdur. İllik yağıntının miqdarı bu ərazilərdə (düzənlik və alçaqdağlıq) 600-800 mm-ə çatmışdır.

Son pleystosen (son Xəzər əsri) əvvəlində yenidən Kiçik Qafqazın landsaft-iqlim şəraiti dəyişir.

Azıx mağarasının üst Xəzər çöküntülərinin Kiçik Qafqazın üst Xəzər yaşlı terras çöküntülərinin palinoloji tərkibinin təhlili göstərir ki, orta pleystosenin buzlaq əsərində mövcud olmuş tozağacı, karlıq tozağacı, qütb söyüdü, iynəyarpaqlılar son Xəzər əsərində bitki örtüyü tərkibindən çıxır. Yalnız ayrı-ayrı nümunələrdə iynəyarpaqlıların və tozağacının tək-tək tozcucuları müşahidə edilir. Lakin bu əsrin (son Xəzər) bitki örtüyü tərkibində fısdıq, vələs, cökə, palıd, ağcaqayın, göyrüş, ağ qovaq, qoz, fındıq, yabanı alma, armud ağaclarının faizi kəskin artır. Kiçik Qafqazın dağlıq ərazilərinin buzlaqları əriyir, subalp və alp çəmənlikləri genişlənir. Eyni zamanda meşənin yuxarı sərhədi 2300-2400 m yüksəkliyə qədər genişlənir və müasir landsaft qurşaqlarına yaxın landsaftlar formalaşır. Lakin müasir landsaftlardan fərqli olaraq son Xəzər əsrinin meşə örtüyü daha zəngin olmuşdur. Xüsusi ilə düzənlik və alçaq dağlıq ərazilərdə meşə örtüyü daha geniş əraziləri tutmuşdur.

Palinoloji təhlillərin nəticələri göstərir ki, bu əsrin iqlim şəraiti

Kiçik Qafqazın müasir iqlim şəraitindən xeyli isti və rütubətli olmuşdur. Bu zaman alçaq dağlıq və dağətəyi ərazilərin orta yanvar temperaturu indikinə nisbətən 2-3°C artıq olmuşdur, orta illik temperatur isə 1,5-2°C yüksək olmuşdur. Orta illik yağıntının miqdarı dağətəyində 500-600 mm-ə çatmışdır.

Xvalın əsrinin başlanğıcında Kiçik Qafqazın iqlim şəraiti son Xəzər əsrinin iqlim şəraitindən kəskin fərqlənmişdir. Xvalın əsrinin bitki örtüyü təbii kəsilişlərdə Əlibəyli və Camışçılıq sovxozunda, Azıx, Tağlar, Daşsalahlı, Damcılı kəsilişlərində öyrənilmişdir. Bu kəsilişlərdən alınmış palinoloji nəticələr göstərir ki, xvalın əsrinin əvvəlində bitki örtüyünün tərkibi kəskin dəyişir. Ağac bitkilərinə nisbətən ot bitkiləri üstünlük (60-65%) təşkil edir. Eyni zamanda ot bitkiləri tərkibində subalp və alp çəmənlik bitkiləri (astragal, kəklikotu, cincilim, üçyarpaq yonca, cil və s.) üstünlük təşkil edir. Digər ot bitkilərindən gicitkan, efedra, bənövşəkimilər, kol bitkilərindən itburnu, cır göyem, ardıc və s. iştirak edir.

Ağac bitkilərindən tozağacı, kərlik tozağacı, iynəyarpaqlı bitki örtüyü tərkibində həlledici yer tutur. İstisəvər ağaclardan palıd, vələs, ağcaqayın, fısdıq, ağ qovaq, yəndə ağacları bütövlükdə 10-15% təşkil edir. Bitki örtüyünün belə tərkibi, yəni subalp və alp ot bitkilərinin, tozağacı, qütb söyüdü, kərlik tozağacı və s. bitkilərin üstünlük təşkil etməsi Kiçik Qafqazın iqlim şəraitinin kəskin soyuqlaşmasını, dağlıq ərazidə baş vermiş buzlaşma, düzənlikdəki soyuqlaşma nəticəsində Xəzər dənizində sonuncu ən dərin reqressiya baş verir. Xəzər dənizi nəinki Kür çökəkliyini, hətta müasir səviyyədə 45 m aşağı düşmüşdür. Kiçik Qafqazın əksəriyyət çayları Kür çayının qollarına çevrilmişdir. Xvalın əsrinin əvvəlindəki buzlaşma zamanı Kiçik Qafqazın landsaft qurşaqları da ciddi dəyişikliyə məruz qalmışdır. Bu zaman meşənin yuxarı sərhədi 1200 m aşağı düşmüşdür. Belə ki, Kiçik Qafqazın 2000 m-dən yuxarıda yerləşən yüksək dağlıq qurşaqda dağ-dərə buzlaqları mövcud olmuşdur. 1200 m-dən 2000 m yüksəkliyə qədər subalp və alp çəmənlikləri formalaşmışdır. 1200 m-dən 500-600 m yüksəkliyə qədər tozağacı-iynəyarpaqlılardan ibarət meşə landsaftı, alçaq dağlığın aşağı hissəsində (500-600 m-dən aşağı) enliyarpaqlı ağaclardan və tozağacından ibarət meşə örtüyü, çay dərələrində isə tuqay meşələri mövcud olmuşdur.

Azıx mağarası çöküntülərində yovşan, ağ ot, qarağan ot bitkilərinin kifayət qədər iştirak etməsi düzənlik ərazilərdə çöl və yarımsəhra landsaftlarının hökm sürməsinə göstərir.

Ümumiyyətlə, bitki örtüyünün palinoloji tərkibi göstərir ki, bu zaman Kiçik Qafqazın alçaq dağlıq və düzənlik ərazilərinin illik temperaturu müasir temperatura nisbətən 5-6°C aşağı olmuşdur. Düzənlik ərazilərində orta yanvar temperatur 3-4°C indikindən aşağı olmuşdur. Orta iyul temperatur 8-10°C, orta illik yağıntı indikindən az (200-300 mm) olmuşdur.

Xvalın əsrinin ikinci yarısında Kiçik Qafqazın şəraiti yenidən dəyişir (istiləşir). Alt xvalın çöküntülərinin üst qatının palinoloji tərkibində ot bitkilərinə nisbətən ağac bitkilərinin faizi artır (60-65%). Kiçik Qafqazın alçaq və orta dağlıq qurşaqlarının acağ bitkilərindən fısdıq, palıd, ağcaqayın, göyrüş, cökə, alma, armud, yemişan, əzgil ağacları daha geniş yayılmışdır. Xvalın əsrinin əvvəlindəki buzlaq

əsrində geniş yayılmış tozağacı, qütb söyüdü, karlık tozağacı tamamilə bitki örtüyündən silinir. İynəyarpaqlıların faizi azalır.

Alçaq və orta dağlıq ərazilərdə alp və subalp ot bitkiləri ya iştirak etmir və ya tək-tək dənləri müşahidə edilir. Bu onu göstərir ki, subalp və alp qurşaqları xvalın əsrindəki 1200-2000 m yüksəklikdən, öz yerini yüksək dağlığa doğru (2000-3000 m) dəyişmişdir.

Xvalın əsrinin ikinci yarısının ot bitkiləri tərkibində ağ ot, qara yonca, gicitkan, tərəçiçəklilər, cil, efedra, kol bitkilərindən itburnu, göyəm, böyürtkan aşkar edilmişdir. Təqdim olunmuş bitki örtüyünün tərkibi göstərir ki, Xvalın əsrinin ikinci yarısında Kiçik Qafqazın alçaq və ortadağlıq ərazilərində, hətta düzənlik sahələrində zəngin meşə örtüyü yayılmışdır. Nümunələrin tərkibində fısdıq, cökə kimi rütubətli şəraitdə bitən ağac növlərinin üstünlük təşkil etməsi göstərir ki, ərazinin orta və alçaqdağlıq qurşaqlarında illik yağıntının miqdarı 1000-1500 mm olmuş və buna görə də burada fısdıq-cökə meşə örtüyü, düzənlik ərazilərdə vələs-palıd, çay dərələrində isə tuqay meşə landsaftı mövcud olmuşdur.

Bitki örtüyündə ot bitkiləri 35-40% təşkil etməsi sübut edir ki, Kiçik Qafqazın ayrı-ayrı bölgələrində, xüsusi ilə düzənliklərdə (Gəncə-Qazax, Naftalan, Qarabağ, Mil düzənliyi) çöl landsaftları hökm sürmüşdür.

Beləliklə, Kiçik Qafqazın (Azərbaycan daxilində) erkən Xvalın əsrinin ikinci yarısının bitki örtüyünün təhlili göstərir ki bu zaman ərazinin düzənlik və alçaqdağlıq bölgələrində mülayim isti-rütubətli iqlim şəraiti mövcud olmuşdur. Orta yanvar temperatur indikindən $1,5-2^{\circ}\text{C}$ yuxarı ($+3-3,5^{\circ}\text{C}$), orta iyul temperatur $23-25^{\circ}\text{C}$ olmuşdur. Dağətəyi maili düzənliklərində illik yağıntının miqdarı 600-900 mm, orta dağlıqda 1000-1500 mm yağıntı düşmüşdür.

Xvalın əsrinin sonunda və holosen əsrinə keçid mərhələsində Kiçik Qafqazın ərazisində növbəti iqlim dəyişmələri baş verir. Bu zaman (Holosenin bareal mərhələsi) Kiçik Qafqazın ərazisində nisbi soyuqlaşma müşahidə olunur. Bu nisbi soyuqlaşma bitki örtüyünün tərkibində bəzi dəyişikliklərin baş verməsi ilə nəticələnir.

Ümumiyyətlə, Kiçik Qafqazın bitki örtüyü həmin ərazinin müxtəlif bölgələrindən götürülmüş çoxsaylı holosen kəsilişlərinin palinoloji təhlilinə əsasən aparılmışdır. Xüsusi ilə, Kiçik Qafqazın şimal-şərq yamacından (Başkənd-Dəstəfur çökəkliyi) 10-a yaxın holosen kəsilişlərinin palinoloji tərkibləri öyrənilmişdir. Buradan götürülmüş əksəriyyət kəsilişlər allüvial və göl mənşəli kəsilişlərdən (Xaşbulaq, Qabaqtəpə, Govdu, Düzyurd və s.) ibarət olub, tərkibində 2-3 basdırılmış torpaq layları və onların arasında yerləşmiş gil, gillicə, nadir hallarda isə qum layları növbələşir. Bütün bu kəsilişlərdən götürülmüş nümunələrin palinoloji təhlili göstərir ki, holosen əsrində (10-12 min il) Kiçik Qafqazın iqlim şəraiti 6 dəfə nisbi dəyişilmələrə (3 nisbi soyuqlaşma mərhələləri 3 nisbi istiləşmə mərhələsi ilə növbələşmişdir) məruz qalmışdır.

Soyuqlaşma mərhələləri zamanı Kiçik Qafqazın bitki örtüyü tərkibində tozağacı, söyüd və iynəyarpaqlı ağac növlərinin hər birinin ayrılıqda faizləri (10-15%) yüksəlmişdir. Fısdıq, vələs, ağcaqayın, cökə ağaclarının faizləri nisbətən aşağı düşmüşdür. İlk belə soyuqlaşma mərhələsi holosenin əvvəlində (10-12 min il) qeyd olunur. Bu

zaman alçaq dağlıq və düzənlik ərazilərin orta yanvar temperaturu həmin ərazilərin müasir orta yanvar temperaturundan $1,5-2^{\circ}\text{C}$ soyuq olmuşdur. Orta iyul temperatur müasir temperatur səraitinə nisbətən aşağı olmuşdur. Hazırda Kiçik Qafqazın düzənlik və alçaqdağlıq ərazilərində orta iyul temperaturu $23-25^{\circ}\text{C}$ -dir. Holosenin əvvəlində mövcud olmuş soyuqlaşma zamanı orta iyul temperaturu $19-20^{\circ}\text{C}$ olmuşdur. İllik yağıntıların miqdarı həmin ərazilərin müasir illik yağıntısına yaxın (dağətəyində $300-500\text{ mm}$) orta dağlıqda ($600-900\text{ mm}$) olmuşdur.

Holosenin sonrakı nisbi istiləşmə mərhələlərinin bütün iqlim göstəriciləri müasir iqlim göstəricilərinə yaxın olmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, holosenin istiləşmə mərhələlərində bitki örtüyünün tərkibində tozağacının, söyüdü, iynəyarpaqlıların faizi ya azalır və ya tək-tək dənəciklərinə təsadüf edilir.

ƏDƏBİYYAT

1. Мамедов А.Б., Алескеров Б.Д. Плейстоцен Азербайджана. Издательство «Нафта-Пресс», 2002.
2. Мамедов А.Б., Алескеров Б.Д. Палеогеография Азербайджана в раннем и среднем плейстоцене. «ЭЛМ» Баку, 1988.
3. Тагиева Е.Н. Основные закономерности формирования субрецентных споропыльцевых спектров северо-восточного склона Малого Кавказа. Изд. АН Аз-на, сер. наук о земле. № 6, 1985.
4. Мəmmədov Ə.V., Ələskərov В.С. Holosendə Kiçik Qafqazın təbiəti və insanın paleoekologiyası (Azərbaycan daxilində). Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının xəbərləri: Yer elmləri seriyası, № 2, 2002.

ПРИРОДНЫЕ УСЛОВИЯ МАЛОГО КАВКАЗА В ПЛЕЙСТОЦЕНЕ

М.А.МУСЕЙБОВ, Б.Дж.АЛЕСКЕРОВ, М.Г.КЕРИМОВ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается история развития природы Малого Кавказа в плейстоцене. На основании комплексных данных установлено, что в начале плейстоцена в связи с глобальным похолоданием климата на территории Малого Кавказа в растительности и животном мире произошли крупные изменения, вымерли представители вечнозеленой растительности и животного мира (южный слон, насорог, страус и др.) и сформировались современная растительность и позвоночная фауна.

NATURAL CONDITIONS OF CAUCASUS IN PLEISTOCENE

M.A.MUSEYİBOV, B.Dj.ALESKEROV, M.G.KERİMOV

SUMMARY

The article with natural conditions of minor Caucasus in pleistocene. It has been determined that during the transition from pliocene to peistocene because of global fall of temperature the animal kingdom and plant cover were subjected to basic change and present conditions was formed. Four glasiations and between them interglaciation rise of temperature took place in certian ages of pleistocene in mentioned territory. A relative plant cover and animal species have been formed.